

Pripravljenost mladostnikov za nadaljevanje izobraževanja po zaključenem bivanju v strokovnem centru

Jovita Pogorevc Merčnik

Center za socialno delo Koroška

Univerza na Primorskem

jovita.pm@upr.si

Tina Štemberger

Univerza na Primorskem

tina.stemberger@upr.si

V prispevku najprej predstavimo stanje na področju vključenosti mladostnikov, ki imajo izkušnjo bivanja v strokovnem centru, v izobraževanje, glede česar ugotavljamo, da je njihova pridobljena izobrazba nizka (zaključena osnovna šola ali poklicna šola) ter da mladostniki za vključenost in nadaljevanje izobraževanja ne prejemajo dovolj vzpodbud. V empiričnem delu preučimo, kakšna je pripravljenosti mladostnikov, ki v strokovnem centru sicer še bivajo, a se njihov odhod približuje, za nadaljevanje izobraževanja tudi po odhodu iz njega. Rezultati opravljene raziskave kažejo, da je pripravljenost takšnih mladostnikov za nadaljnje izobraževanje visoka, ob tem pa prepoznamo potrebo po zagotavljanju podpore, da pri tem vztrajajo. Glede na to predstavimo nekatere predloge za zagotavljanje le-tega v slovenskem prostoru.

Ključne besede: strokovni centri, mladostniki, izobraževanje, pripravljenost, podpora

Uvod

Ko je otrok ali mladostnik v družinskem okolju ogrožen in se razmere kljub usmeritvam, navodilom in neposredni pomoči družini ne izboljšujejo, se varstvo pravic in koristi otroku oz. mladostniku zagotovi na način, da se ga iz družinskega okolja umakne in se ga namesti v strokovni center.¹ (Družinski zakonik (DZ) 2017). Ukrep namestitve otroka v strokovni center se enkrat zaključi, če ne prej, z dopolnjenim 18. letom mladostnika ali s pridobitvijo polne

¹ Strokovni center je zavod, ki otrokom in mladostnikom zagotavlja celostno obravnavo ter ustvarja razmere za doseganje učno-vzgojnih, preventivnovarstvenih, kompenzacijskih ter osebnostnih in psihosocialnih ciljev; to se izvaja vse dni v letu. Njegovo delovanje je urejeno z Zakonom o obravnavi otrokom in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami v vzgojni in izobraževanju (ZOOMTVI) (2020). Strokovni centri nadaljujejo delo mladinskih domov ter zavodov za vzgojo in izobraževanje (Košnik idr. 2022). Poleg namestitve v strokovni center Družinski zakonik (2017) omogoča še namestitve v rejništvo ali posvojitve.

poslovne sposobnosti, ko sme mladostnik v strokovnem centru ostati le, če v to pisno privoli.

Za mlade, ki imajo izkušnjo bivanja v instituciji, se ugotavlja, da se pri osamosvajanju soočajo s številnimi težavami in so prepoznani kot močno ranljivi glede socialne izključenosti, so slabo opolnomočeni za soočanje z visokokonkurenčnim trgom dela, s stanovanjskim trgom, z nestabilnostjo in s kompleksnostjo socialnih odnosov ter z zahtevami po oblikovanju identitet pod vplivom izobraževalno-komunikacijske tehnologije in potrošništva, na kar je pokazala mednarodna raziskava International Research Network on Transition to Adulthood from Care (Pinkerton 2011). Zaradi tega ti mladi pri vključevanju v socialno okolje po zaključenem bivanju v strokovnem centru oz. v procesu osamosvajanja potrebujejo več pomoči in podpore kot njihovi vrstniki, ki živijo pri starših.

Problematika vključevanja mladostnikov v socialno okolje po zaključenem bivanju v strokovnem centru

Vključitev mladostnika v socialno okolje po zaključenem bivanju v instituciji je lahko težavna, tudi zato, ker poteka v obdobju mladostništva. S to problematiko se od leta 1990 ukvarjajo mnoge evropske raziskave, ki preučujejo mladostniški način življenja in ugotavljajo, da mladostniki dlje živijo s starši, saj se podaljšuje njihovo izobraževanje, pojavlja se brezposelnost mladih,² prihaja do poznejšega ustvarjanja družine (Groinig in Sting 2019). Mladi so vse bolj odvisni od pritiskov drugih institucij (trg delovne sile, izobraževalni sistem, sistem socialnega skrbstva,³ sistem socialnega zavarovanja, zdravja) (Beck 1997 v Ule 2008). Tveganja pa se še posebej povečajo pri tistih, ki nimajo ustrezne ekonomske in socialne podpore pri svojih družinah, so nezaposljivi oz. jim grozi dolgoročna nezaposljivost (Ule 2012), zaradi česar je osamosvajanje postalo že samo po sebi relativno stresno obdobje (Radić Bursać in Jeđud Borić 2013).

Za mladostnike, ki imajo izkušnjo bivanja v instituciji, velja, da je njihov proces osamosvajanja tristopenjski, pri čemer poleg procesa razvoja lastnega razmišljanja in vpliva sprememb, ki se dogajajo v družbi, tretjo stopnjo predstavlja vstop v socialno okolje oz. izstop iz institucije (Malmberg in Trempala 1997 v Žižak, Koller-Trbovič in Jeđud 2005).

Povzamemo torej lahko, da je proces vključevanja mladostnikov v socialno okolje po zaključenem bivanju v instituciji zahteven, še posebej v primerjavi z

² Oz. gre za prekarne oblike zaposlovanja (Ule 2012).

³ Zdaj imenovan organ socialnega varstva.

mladostniki, ki imajo ob vzpostavljanju samostojnega življenja podporo družine in pri katerih se praviloma ne sprašujemo o najprimernejšem času odhoda iz izvorne družine (Höjer in Sjöblom 2011).

Pomen izobraževanja mladostnikov, ki se po zaključenem bivanju v strokovnem centru vključujejo v socialno okolje

Izobrazba je za mladostnike z izkušnjo bivanja v strokovnem centru pomembna, saj je to izhodišče za iskanje službe oz. zaposlitve, kar si mora mladostnik po zaključenem bivanju v instituciji zagotoviti za lastno preživetje (Arnau-Sabatés in Gilligan 2015).

Kljub temu se ugotavlja, da se za te mladostnike bolj kot vključevanje v daljše izobraževanje promovira zgodnja pridobitev poklicne ali nižje izobrazbe in kvalifikacij, in sicer z namenom, da se tisti od njih, ki bivanje v instituciji zaključijo v zgodnjih letih, čimprej vključijo v trg dela, ter tudi zato, ker jim strokovnjaki ne zaupajo, da bodo daljše izobraževanje uspešno končali, pri čemer so interesi mladih spregledani (Groinig in Stein 2019).

V slovenskem prostoru mladostnikom z izkušnjo bivanja v strokovnem centru možnosti za daljšo vključenost v proces izobraževanja omejuje tudi interno izobraževanje v nekaterih strokovnih centrih, ki omogoča izučitev le za nekaj poklicev, kar smo zasledili v Zavodu za vzgojo in izobraževanje Logatec (Strokovni center Logatec b. l.), ki omogoča pridobitev poklicev pomočnik v tehnoloških procesih, obdelovalec lesa in avtokaroserist, ter tudi v Vzgojno-izobraževalnem zavodu Višnja Gora (b. l.), kjer lahko mladostniki pridobijo poklice gastronom – hotelir, pomočnik v biotehnik in oskrbi, izdelovalec oblačil ter administrator.

O usmerjanju v izobraževanja, ki omogočajo hitro zaposlitev, poročajo mladostniki z izkušnjo bivanja v instituciji na Madžarskem, ki pravijo, da so bili usmerjeni v odločitev za kratke poklicne tečaje, s katerimi so pridobili nizko stopnjo kvalifikacij in jih niso nujno pripeljali do zaposlitve, ter da izobraževanje ni potekalo v skladu z njihovimi zmožnostmi (Jackson in Cameron 2012). Za madžarske mladostnike z izkušnjo bivanja v instituciji se je v primerjalni raziskavi, kjer so njihovo izobrazbo primerjali z izobrazbo mladostnikov iz Španije, Danske, Anglije in Švedske, izkazalo, da je največ mladostnikov zaključilo le obvezno izobraževanje, v ostalih navedenih državah pa je prepoznan visok delež mladih, ki so pridobili zgolj poklicne kvalifikacije (Jackson in Cameron 2012).

Omejitev na izučitev neke spretnosti (poklicna šola) je prepoznana tudi pri mladostnikih, ki so bivanje v instituciji zaključili v Avstriji. Razpoložljivi podatki namreč kažejo, da je med njimi 70 % zaposlenih z zaključeno poklicno

šolo ali takšnih, ki se za izbran poklic še usposablja, le 2 % jih je vključenih v višje izobraževanje (Groinig in Stein 2019). Podobne ugotovitve veljajo tudi za Jordanijo, kjer je bilo ob odhodu iz institucije 61 % mladostnikov brez poklicne kvalifikacije, med zaposlenimi pa jih je večina opravljala delo, kjer ni potrebnih posebnih veščin (nekvalificirano delo), za kar prejemajo nizko plačilo (Ibrahim in Howe 2011). Za Anglijo so za obdobje 2013–2014 ugotovili, da delež 19-letnikov, ki niso vključeni v izobraževanje, usposabljanje ali zaposlitev, znaša 15 %, med njimi pa je 41 % takšnih, ki imajo izkušnjo bivanja v instituciji (National Audit Office 2015).

Čeprav se kaže trend, da mladostniki z izkušnjo bivanja v instituciji dosežejo le poklicno stopnjo izobrazbe, ki po zaključku bivanja v instituciji ne zagotavlja zaposlitve, je jasno, da je izobrazba zanje pomembna. To je navedla večina (93 %) vodij socialnih služb na Švedskem, ki ob tem še opozarjajo na ovire, s katerimi se pri doseganju stopnje izobrazbe srečujejo mladi z izkušnjo bivanja v instituciji. To so nizka podpora staršev, lastna nizka pričakovanja ter izkušnje zlorabe in zanemarjanja v izvornih družinah (Höjer in Sjöblom 2011).

Zaključek in vključevanje v izobraževanje pri mladostnikih z izkušnjo bivanja v instituciji sta v precejšni meri povezana tudi s stabilnostjo na drugih področjih, kot so bivanjski pogoji, zdravje in finančna sredstva. Če pride do težav na katerem od teh področjih, lahko to povzroči tudi prenehanje izobraževanja, zato je pomembno, da imajo mladostniki možnost vrnitve v izobraževanje tudi pozneje (HM Government 2016).

V slovenskem prostoru s podatkom, kolikšen je delež mladostnikov, ki po zaključenem bivanju v strokovnem centru nadaljujejo in zaključijo izobraževanje, ne razpolagamo, prav tako ne s podatkom o morebitnem nadaljevanju šolanja po odhodu iz strokovnega centra. Na voljo so le starejši podatki, ki kažejo, da se 24,2 % mladostnikov po zaključenem bivanju v strokovnem centru ne zaposli niti ne šola (Škoflek 1989).

Pozitivne premike v smeri večanja možnosti za vključenost v izobraževanje teh mladostnikov omogoča sprejeta zakonodaja, ki ureja delovanje strokovnih centrov (Zakon o obravnavi otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami v vzgoji in izobraževanju (ZOOMTVI) 2020) in je zajela tudi področje izobraževanja ter zaposlovanja mladostnikov z izkušnjo bivanja v strokovnem centru, saj se normativno ureja delovanje produkcijske šole, ki omenjeni populaciji omogoča ponovno vključevanje v redni šolski proces oz. ji nudi podporo pri iskanju dela (Krajncan, Vuković in Pfeifer Vr-hunc 2021). Ureditve legitimnosti že delujoče produkcijske šole ter možnost za ustanovitev še več takšnih zagotovo prispevata k zmanjšanju osipa mladostnikov z izkušnjo bivanja v strokovnem centru.

V povezavi z vključenostjo mladostnikov v izobraževanje mladostnikov, ki imajo izkušnjo bivanja v strokovnem centru, je treba omeniti tudi, da se težave na tem področju lahko pojavijo že pred samo namestitvijo v institucijo, kar so prepoznali na Švedskem, saj mladostniki obveznega šolanja niso obiskovali tudi v obdobjih, daljših od treh mesecev, ker jih starši niso mogli peljati v šolo, so doma čuvali mlajše sorojence, skrbeli za gospodinjstvo ali pa jih ob preselitvi starši niso prepisali v nov šolski okoliš (Jackson in Cameron 2012). To so lahko tudi razlogi, da se mladostniki ne zmorejo oz. si ne upajo vključevati v višja izobraževanja oz. da tudi drugi vanje ne verjamejo, jim ne zaupajo, da bodo le-ta tudi uspešno zaključili. Vseeno pa mladostniki z izkušnjo bivanja v instituciji v primerjavi s svojimi starši dosežejo višje izobrazbene kvalifikacije (Groinig in Stein 2019).

Ob koncu želimo izpostaviti še, da kljub predstavljenim podatkom, ki pri mladostnikih z izkušnjo bivanja v instituciji kažejo trend doseganja nižjih stopenj izobrazbe, ugotavljamo, da med njimi prihaja tudi do vpisov na višje stopnje izobraževanja. Pri primerjavi Španije, Danske, Anglije, Madžarske in Švedske ugotavljamo, da je med mladimi z izkušnjo bivanja v instituciji največje število vpisanih na dodiplomske študije v Angliji, na Danskem in tudi na Madžarskem (Jackson in Cameron 2012).

Cilji raziskave

Glede na nedvomno pomembno vlogo izobraževanja za mladostnike z izkušnjo bivanja v strokovnem centru ter podatkov in izkušenj, ki so na tem področju predstavljeni, smo v pričujoči raziskavi želeli ugotoviti, kakšna je pripravljenost mladostnikov, ki v strokovnem centru sicer še bivajo, a je njihov odhod blizu, glede nadaljevanja izobraževanja po odhodu iz strokovnega centra v slovenskem prostoru. Ugotavljali smo tudi, ali v njihovi pripravljenosti obstajajo razlike glede na spol ter načrt za nadaljevanje srednješolskega izobraževanja, če ga v času bivanja v strokovnem centru ne bodo zaključili.

Metodologija

V raziskavi je bila uporabljena deskriptivna in kavzalno-neeksperimentalna metoda empiričnega pedagoškega raziskovanja. Uporabljen je bil kvantitativni raziskovalni pristop.

Sodelujoči v raziskavi

V raziskavo je bilo vključenih 95 mladostnikov, ki so v letu 2021 bivali v strokovnih centrih in so bili vključeni v srednješolsko izobraževanje, kar predstavlja 53,6 % celotne populacije.

Zbiranje podatkov

Mladostniki, ki bivajo v strokovnem centru ter so vključeni v srednješolsko izobraževanje, so izpolnjevali vprašalnik, ki je vključeval sklop trditev s področja nadaljevanja izobraževanja po zaključenem bivanju v strokovnem centru. Za posamezne trditve, s katerimi smo preučevali njihovo pripravljenost za nadaljevanje izobraževanja po zaključenem bivanju v strokovnem centru, so mladostniki izrazili stopnjo strinjanja na petstopenjski Likertovi lestvici stališč.

Obdelava podatkov

Trditve, na katere so mladostniki odgovarjali, smo na podlagi factorske analize najprej združili v dva dejavnika pripravljenosti za nadaljevanje izobraževanja po zaključenem bivanju v strokovnem centru, ki sta: (i) zavračanje izobraževanja ter (ii) brezbržnost.⁴ V nadaljevanju smo odgovore obdelali s statističnim programom SPSS 26.0, pri čemer smo za oblikovana dejavnika na ravni deskriptivne statistike izračunali aritmetično sredino ($\bar{x}$), standardni odklon (s), najnižjo ($\min$) in najvišjo ($\max$) vrednost ter koeficient sploščenosti (KS) in koeficient asimetrije (KA), na ravni bivariatne statistike t -preizkus za neodvisne vzorce ter na ravni multivariatne statistike Cohenov (d) preizkus za ugotavljanje velikosti učinka neodvisnih spremenljivk na posamezen dejavnik.

Rezultati in diskusija

V nadaljevanju predstavljamo rezultate raziskave o pripravljenosti za nadaljevanje izobraževanja mladostnikov po zaključenem bivanju v strokovnem centru, ki ga predstavljata dejavnika (i) zavračanje izobraževanja ter (ii) brezbržnost.

Rezultate deskriptivne statistike najprej predstavimo za posamezen dejavnik ter nato še za vsako trditev posebej, sledi še predstavitev rezultatov, vezanih na statistično pomembne razlike v obeh dejavnikih ter glede na spol in načrtovano nadaljevanje izobraževanja, če ga mladostniki v času bivanja v strokovnem centru niso zaključili.

⁴ Dejavnik zavračanje izobraževanja nasičujejo naslednje trditve: »Po zaključenem bivanju v strokovnem centru šolanja ne želim nadaljevati, ker v tem ne vidim smisla«, »Po zaključenem bivanju v strokovnem centru šolanja ne želim več nadaljevati, ker mi učenje ni šlo dobro«, »Po zaključenem bivanju v strokovnem centru bom živel od denarne pomoči, zaposlitve ne potrebujem«; dejavnik brezbržnost nasičujeta trditvi: »Vseeno mi je, katero izobrazbo imam zaključeno«, »Po zaključenem bivanju v strokovnem centru si denarna sredstva lahko zagotovim brez redne službe«.

Preglednica 1 Opisna statistika za dejavnik zavračanje izobraževanja

Dejavnik	n	$\bar{x}$	s	Me	Mo	KA	KS	Min	Max
Zavračanje izobraževanja	91	2,05	0,83	2,00	2,00	0,640	-0,232	1,00	5,00

Preglednica 2 Opisna statistika za spremenljivke dejavnika zavračanje izobraževanja

Trditve	n	$\bar{x}$	s	Me	Mo	KA	KS	Min	Max
Po zaključenem bivanju v strokovnem centru šolanja ne želim nadaljevati, ker v tem ne vidim smisla.	91	2,20	1,18	2,00	2,00	0,885	-0,023	1,00	5,00
Po zaključenem bivanju v strokovnem centru šolanja ne želim več nadaljevati, ker mi učenje ni šlo dobro.	92	2,19	1,08	2,00	2,00	0,717	-0,134	1,00	5,00
Po zaključenem bivanju v strokovnem centru bom živel od denarne pomoči, zaposlitve ne potrebujem.	92	1,80	0,89	2,00	1,00	1,062	0,966	1,00	5,00

Zavračanje izobraževanja

Mladostniki v povprečju ($\bar{x} = 2,05$) izražajo nestrinjanje z dejavnikom zavračanje izobraževanja, kar kaže tudi modus, ki znaša 2. Rezultate razumemo kot ugodne, saj iz njih izhaja, da bodo mladostniki po zaključenem bivanju v strokovnem centru pripravljeni na nadaljnjo vključenost v izobraževanje.

Čeprav so mladostniki v povprečju izrazili nestrinjanje z dejavnikom zavračanje izobraževanja po zaključenem bivanju v strokovnem centru, kar je sicer spodbudno, menimo, da bi bilo koristno, da bi jih tudi po odhodu iz njega opogumljali, da z izobraževanjem nadaljujejo in pri tem vztrajajo. Ugotovitve raziskave, opravljene med mladostniki z izkušnjo bivanja v instituciji v petih državah (Anglija, Danska, Švedska, Španija, Madžarska), namreč kažejo, da je izobrazba za te mladostnike pomembnejša kot za ostale mlade, saj jim omogoča vključitev v družbo, v povezavi s čimer raziskovalci zaključujejo, da je treba nehati razmišljati, da je zanje dovolj pridobitev osnovne izobrazbe, ker ti mladi prihajajo iz družin, kjer so starši zaposleni v nekvalificiranem poklicnem sektorju (Jackson in Cameron 2012).

V skupini zavračanje izobraževanja je pri mladostnikih najnižje povprečje izraženo pri trditvi »Po zaključenem bivanju v strokovnem centru bom živel

od denarne pomoči, zaposlitve ne potrebujem« ($\bar{x} = 1,80$), sledi trditev »Po zaključenem bivanju v strokovnem centru šolanja ne želim več nadaljevati, ker mi učenje ni šlo dobro« ($\bar{x} = 2,19$) ter trditev »Po zaključenem bivanju v strokovnem centru šolanja ne želim nadaljevati, ker v tem ne vidim smisla« ($\bar{x} = 2,20$). Poleg povprečnih vrednosti tudi modus, ki pri prvi trditvi znaša 1, pri drugih dveh pa 2, potrjuje, da mladostniki z zgoraj navedenimi trditvami, ki se navezujejo na zavračanje izobraževanja, v povprečju izražajo nestrinjanje.

Rezultat *t*-preizkusa za neodvisne vzorce ($t = 4,234$, $g = 88$, $2p = 0,000$) je pokazal, da obstaja statistično pomembna razlika v zavračanju izobraževanja, in sicer mladostnice v povprečju izražajo nižje nestrinjanje ($\bar{x} = 1,17$) kot mladostniki ($\bar{x} = 2,40$). Povprečni vrednosti sta pri obeh skupinah nizki, kar kaže, da tako mladostniki kot mladostnice izražajo nestrinjanje z zavračanjem izobraževanja. Vendarle pa so nižje nestrinjanje izrazile mladostnice, saj so bolj naklonjene nadaljevanju izobraževanja po zaključenem bivanju v strokovnem centru. Iz njihovega izraženega nizkega nestrinjanja sklepamo tudi, da so za to bolj motivirane.

Izračun *t*-preizkusa za neodvisne vzorce ($t = -2,150$, $g = 43$, $2p = 0,037$) je pokazal tudi statistično pomembno razliko v zavračanju izobraževanja glede na načrtovano nadaljevanje izobraževanja po zaključenem bivanju v strokovnem centru, če ga v času bivanja v njem mladostniki ne bodo zaključili. Mladostniki, ki bodo šolanje po zaključenem bivanju v strokovnem centru nadaljevali, v povprečju ($\bar{x} = 2,00$) izražajo nižje nestrinjanje z dejavnikom zavračanje izobraževanja kot tisti, ki šolanja po zaključenem bivanju v strokovnem centru ne bodo nadaljevali ($\bar{x} = 2,66$). V nadaljevanju prikazujemo izračunano mero velikosti učinka – Cohenov *d*, ki znaša 0,316 in v skladu s smernicami za interpretacijo velikosti učinka (Cohen, Manion in Morrison 2007 v Štemberger 2021) kaže, da gre za učinek vpliva nadaljevanja šolanja, če ga v času bivanja v strokovnem centru mladostniki ne bodo zaključili, na zavračanje izobraževanja, ki je po velikosti majhen.

Vključenost v šolanje po zaključenem bivanju v strokovnem centru, če ga mladostniki v času bivanja v slednjem ne bodo zaključili, ima vpliv na zavračanje izobraževanja, saj mladostniki, ki nameravajo po zaključenem bivanju v strokovnem centru ostati v sistemu šolanja, izražajo naklonjenost urejanju izobrazbenega oz. kasneje zaposlitvenega statusa po zaključenem bivanju v strokovnem centru in so za to bolj motivirani.

Rezultati nakazujejo tudi na potrebo, da se mladostnike že v času bivanja v strokovnem centru spodbuja, da izobraževanje nadaljujejo tudi po odhodu iz njega oz. da se v izobraževanje vključijo, še posebej, če ob odhodu iz strokovnega centra ne bodo imeli zaključene srednješolske izobrazbe. Še vedno

Preglednica 3 Opisna statistika za dejavnik brezbržnost

Dejavnik	n	$\bar{x}$	s	Me	Mo	KA	KS	Min	Max
Brezbržnost	92	2,40	0,90	2,50	2,50	0,455	-0,112	1,00	5,00

Preglednica 4 Opisna statistika za spremenljivke dejavnika brezbržnost

Trditve	n	$\bar{x}$	s	Me	Mo	KA	KS	Min	Max
Vseeno mi je, katero izobrazbo imam zaključeno.	92	2,26	1,18	2,00	1,00	0,651	-0,571	1,00	5,00
Po zaključenem bivanju v strokovnem centru si denarna sredstva lahko zagotovim brez redne službe.	93	2,55	1,04	2,00	2,00	0,275	-0,556	1,00	5,00

se namreč ugotavlja, da so mladostniki ob odhodu iz institucije brez potrdila o zaključenem šolanju, o čemer je poročalo šest mladostnikov, ki so sodelovali v raziskavi, opravljeni med 22 mladostniki z izkušnjo bivanja v instituciji na Irskem in v Kataloniji (Arnau-Sabatés in Gilligan 2015).

Brezbržnost

Mladostniki so z dejavnikom brezbržnost v povprečju izrazili nestrinjanje ($\bar{x} = 2,40$). Iz tega povzemamo, da jim ni vseeno, kakšno izobrazbo imajo zaključeno. Zaradi tega in zaradi ugotovitve raziskav, da so mladostniki z izkušnjo bivanja v instituciji pogosto usmerjeni v poklicno izobraževanje, da se čim prej začnejo vzdrževati sami (Jackson in Cameron 2012), bi jih bilo po zaključenem bivanju v strokovnem centru smiselno bodriti v odločitvah, da v izobraževanju ostanejo.

Prav tako menimo, da bi k oblikovanju in uresničevanju višjih izobrazbenih in posledično tudi poklicnih ciljev mladostnikov prispevala podpora, ki bi je bili ti po zaključenem bivanju v strokovnem centru deležni s strani strokovnih služb, ki delujejo v okviru sistemske mreže. Možnosti za to se kažejo z novosprejeto zakonodajo na tem področju, saj Zakon o obravnavi otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami v vzgoji in izobraževanju (2020) v poglavju o vključevanju v samostojno življenje in delo po zaključenem bivanju v strokovnem centru mladostnikom omogoča vključitev v dnevne oblike dela ter tudi možnost bivanja v mladinskem stanovanju.

V skupini dejavnika brezbržnost so mladostniki trditve »Vseeno mi je, katero izobrazbo imam zaključeno« v povprečju ocenili z 2,55, modus pri trditvi

znaša 1, pri trditvi »Po zaključenem bivanju v strokovnem centru si denarna sredstva lahko zagotovim brez redne službe« povprečje znaša 2,26, modus pa 2. Predstavljeni parametri ter tudi koeficient asimetrije, ki je pri obeh trditvah asimetričen v desno, kažejo, da so mladostniki s trditvama v povprečju izrazili nestrinjanje. Takšen rezultat ocenjujemo kot ugoden, saj kaže, da mladostniki do zaključene izobrazbe ter zagotavljanja denarnih sredstev niso brezbrizni.

Pri ugotavljanju statistično pomembne razlike v brezbriznosti glede na spol je opravljen *t*-preizkus za neodvisne vzorce pokazal, da le-ta obstaja ($t = -2,637$, $g = 89$, $2p = 0,010$), in kaže, da so nižje nestrinjanje z brezbriznostjo izrazile mladostnice ($\bar{x} = 2,17$) v primerjavi z mladostniki ($\bar{x} = 2,65$). Ta rezultat nakazuje, da so mladostnice tiste, ki bolj kot mladostniki izražajo zanimanje za nadaljevanje izobraževanja po zaključenem bivanju v strokovnem centru, ker so za to bolj motivirane.

Sklep

Rezultati opravljene raziskave so pokazali, da mladostniki glede pripravljenosti za nadaljevanje izobraževanja po zaključenem bivanju v strokovnem centru izražajo nestrinjanje z dejavnikom zavračanje izobraževanja in dejavnikom brezbriznost. Pokazala se je tudi pomembna vloga spola pri obeh dejavnikih ter majhen učinek nadaljevanja šolanja, če ga mladostniki v času bivanja v strokovnem centru ne bodo zaključili, na dejavnik zavračanje izobraževanja. Na podlagi dobljenih rezultatov prepoznavamo, da mladostniki izražajo pripravljenost za nadaljevanje izobraževanja po zaključenem bivanju v strokovnem centru. Vezano na to opozarjamo na pomen podpore, ki jo bodo mladostniki za ohranjanje pripravljenosti za nadaljevanje izobraževanja ter vztrajanje pri izobraževanju potrebovali in jo je glede na prepoznane razlike v večji meri treba zagotoviti mladostnikom moškega spola ter tistim, ki šolanja po zaključenem bivanju v strokovnem centru ne bodo nadaljevali, če ga v času bivanja v njem ne bodo zaključili.

Mladostniki se po zaključenem bivanju v strokovnem centru pogosto vračajo k staršem, kjer običajno niso deležnih ustreznih spodbud za urejanje samostojnega življenja (kot so jih, denimo, njihovi vrstniki), saj so starši večinoma sami obremenjeni s številnimi težavami oz. so njihovi vzgojni prijem tako zgrešeni, da dodatno prispevajo k nastajanju ali vzdrževanju otrokove težavnosti (Gerič in Horvat 2000), zaradi česar je še toliko pomembnejše, da se jim v okviru sistemske ureditve zagotovita primerna pomoč in podpora, specializirana za preučevano populacijo, ki je prikrajšana za običajno družinsko življenje. S tem se ji namreč lahko zagotovi enakovrednejši položaj glede na mladostnike, ki imajo pri osamosvajanju podporo staršev oz. družine.

Priložnost za izboljšanje podpore in pomoči mladostnikom po zaključnem bivanju v strokovnem centru za nadaljevanje izobraževanja se kaže tudi v doslednem načrtovanju ter izvajanju načrta za vključitev v samostojno življenje in delo, kar predvideva Zakon o obravnavi otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami v vzgoji in izobraževanju (2020). Glede tega ugotavljamo, da bi bila, zaradi zagotavljanja evalvacije načrta in morebitne modifikacije, delovanje in sodelovanje članov strokovne skupine potrebna tudi po vključitvi mladostnika v okolje.

Na osnovi pregledane literature in normativnih ureditev v Angliji (Children (Leaving Care) Act 2000; Children and Young Persons Act 2008) in na Škotskem (Scottish Government 2016) ugotavljamo, da bo v slovenskem prostoru treba vložiti še precej truda, da bo področje vključevanja mladostnikov v socialno okolje po zaključenem bivanju v strokovnem centru urejeno na način, da bodo mladostniki zaradi prikrajšanosti za običajno družinsko življenje deležni dodatne podpore in pomoči, ki zajema tudi spodbujanje za nadaljevanje izobraževanja po zaključenem bivanju v strokovnem centru.

Smiselno in koristno bi bilo tudi oblikovanje gradiva, v katerem bi mladostniki imeli na enem mestu zbrane vse zanje pomembne informacije o postopkih za urejanje samostojnega življenja, kontaktih, možnih oblikah pomoči, ki so na voljo v sistemu, ter tudi vsebine motivacijske narave, ki bi jih opolnomočile za vztrajanje pri nadaljevanju izobraževanja ter uspešno premagovanje morebitnih ovir pri urejanju samostojnega življenja tudi sicer. Pri tem so lahko za dober zgled druge države, ki so oblikovale tovrstna gradiva za pomoč mladostnikom pri vključevanju v socialno okolje, kot je npr. Hrvaška, kjer je na voljo katalog kompetenc *OkvirKO: priručnik za osnaževanje mladih u procesu izlaska iz alternativne skrbi* (Kusturin, Maglica in Makvić b. l.), ter Škotska, kjer imajo na voljo tudi gradiva za organizacije, ki tem mladostnikom zagotavljajo pomoč, kot je npr. »Housing Options and Care Leavers: Improving Outcomes into Adulthood« (Centre for Excellence for Children's Care and Protection 2015), kjer so zbrane pomembne informacije ter zakonodajna določila za področje bivanja. Zagotovo bi bilo med pomembnimi dokumenti, ki zagotavljajo pravice in koristi otrok po zaključenem bivanju v instituciji, treba implementirati dokument Komiteja Združenih narodov *Guidelines for the Alternative Care of Children* (United Nations 2009) ter dokument Sveta Evrope *Securing Children's Rights: A Guide for Professionals Working in Alternative Care* (Council of Europe 2013), ki zajemata priporočila in konkretne usmeritve za podporo ter pomoč mladostnikom, ne samo za področje izobraževanja, temveč tudi za druga pomembna področja pri vključevanju v socialno okolje po zaključenem bivanju v strokovnem centru.

Mladostniki, ki imajo izkušnjo bivanja v strokovnem centru, predstavljajo majhen delež šolske populacije, zato so tudi redko prepoznani kot skupina, ki potrebuje posebno skrb (Cameron 2016). Je pa to zagotovo razlog, da tej populaciji z ureditvijo normativnih določil ter zagotavljanjem pomoči znotraj sistemske ureditve skušamo zagotoviti enake možnosti za uspešno samostojno življenje, kot jih imajo njihovi vrstniki.

Literatura

- Arnau-Sabatés, L., in R. Gilligan. 2015. »What Helps Young Care Leavers to Enter the World of Work? Possible Lessons Learned from an Exploratory Study in Ireland and Catalonia.« *Children and Youth Services Review* 53:185–191.
- Beck, Ulrich 1997. *Kinder der Freiheit*. Frankfurt na Majni: Suhrkamp.
- Cameron, C. 2016. *Leaving Care and Employment in Five European Countries: An Undocumented Problem?* Innsbruck: SOS Children's Villages International.
- Centre for Excellence for Children's Care and Protection. 2015. »Housing Options and Care Leavers: Improving Outcomes into Adulthood.« https://www.celcis.org/application/files/7114/3938/6983/Inform-Housing_Options_and_Care_Leavers.pdf.
- Children (Leaving Care) Act 2000. 2000. *UK Public General Acts*, št. 35. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/35/section/1>.
- Children and Young Persons Act 2008. 2008. *UK Public General Acts*, št. 23. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/23/contents>.
- Cohen, L., L. Manion in K. Morrison. 2007. *Research Methods in Education*. 6. izd. New York: Routledge.
- Council of Europe. 2013. *Security Children's Rights: A Guide for Professionals Working in Alternative Care*. Strasbourg: Council of Europe.
- Družinski zakonik (DZ). 2017. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 15. <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2017-01-0729>.
- Gerič, D., in M. Horvat. 2000. »Delo z družino, centri za socialno delo in drugimi ustanovami.« V *Delo z vedenjsko in osebnostno motenim otrokom in mladostnikom*, uredila M. Horvat, 20–28. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Groinig, M., in S. Sting. 2019. »Educational Pathways in and out of Child and Youth Care: The Importance of Orientation Frameworks That Guide Care Leavers Actions Along Their Educational Pathway.« *Children and Youth Services Review* 101:42–49.
- HM Government. 2016. *From Care to Independence: Improving Employment Outcomes for Care Leavers*. <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a808389ed915d74e622ee47/Care-Leaver-Strategy.pdf>.
- Höjer, I., in Y. Sjöblom. 2011. »Procedures When Young People Leave Care: Views of 111 Swedish Social Services Managers.« *Children and Youth Services Review* 33 (12): 2452–2460.

- Ibrahim, R. W., in D. Howe. 2011. »The Experience of Jordanian Care Leavers Making the Transition from Residential Care to Adulthood.« *Children and Youth Services Review* 33 (12): 2469–2474.
- Jackson, S., in C. Cameron. 2012. »Leaving Care: Looking Ahead and Aiming Higher.« *Children and Youth Services Review* 34 (6): 1107–1114.
- Košnik, P., D. Plavček, N. Vovk Ornik, R. Zupanc Grom, J. Domajnko, B. Marolt, P. Pal idr. 2022. *Vzgojni program za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami in Izvedbena priporočila za izvajanje vzgojnega programa*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Krajncan, M., M. Vukovič in K. Pfeifer Vrhunc. 2021. »Osipniki in njihove možnosti v produkcijski šoli.« *V Prehodi v različnih socialnih in izobraževalnih okoljih*, uredili S. Rutar, D. Felda, M. Rodela, N. Krmac, M. Marovič in K. Drljič, 327–342. Koper: Založba Univerze na Primorskem.
- Kusturin, S., T. Maglica in K. Makvič, ur. B. I. *OkvirKO: priručnik za osnaževanje mladih u procesu izlaska iz alternativne skrbi*. Zagreb: Udruga »Igra«.
- Malmberg, L. E., in J. Trempala. 1997. »Anticipated Transition to Adulthood: The Effects of Educational Track, Gender and Self – Evaluation on Finish and Polish Adolescents Future Orientation.« *Journal of Youth and Adolescence* 26 (5): 517–537.
- National Audit Office. 2015. *Care Leavers' Transition to Adulthood*. London: National Audit Office.
- Pinkerton, J. 2011. »Constructing a Global Understanding of the Social Ecology of Leaving Out of Home Care.« *Children and Youth Services Review* 33 (12): 2412–2416.
- Radić Bursać, S., in I. Jeđud Borić. 2013. »Končno svobodni? Perspektive mladih o samostojnem življenju po odhodu iz mladinskega doma.« *Socialna pedagogika* 17 (3–4): 247–270.
- Scottish Government. 2016. »Children and Young People (Scotland) Act 2014: National Guidance on Part 12: Services in relation to Children at Risk of Becoming Looked After, etc.« Scottish Government, 14. december. <https://www.gov.scot/publications/children-young-people-scotland-act-2014-national-guidance-part-12/pages/3/>.
- Strokovni center Logatec. B.l. »Interno izobraževanje.« <https://zvi-logatec.si/izobrazevanje/>.
- Škoflek, I. 1989. »Evaluacija procesov in efektov zavodskega tretmana otrok in mladostnikov z motnjami vedenja v socialistični Republiki Sloveniji.« Doktorska disertacija, Univerza u Beogradu.
- Štemberger, T. 2021. »Statistična značilnost in/ali velikost učinka.« *Revija za elementarno izobraževanje* 14 (4): 485–500.
- Ule, M. 2008. *Za vedno mladi? Socialna psihologija odraščanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ule, M. 2012. »Rekonstrukcija mladosti in mladine v slovenski družbi v času tranzicije.« *Družboslovne razprave* 28 (70): 7–25.

United Nations. 2009. *Guidelines for the Alternative Care of Children: Resolution Adopted by the General Assembly*. New York: United Nations.

Vzgojno-izobraževalni zavod Višnja Gora. B. l. »Izobraževanje.« <https://www.vizvisnjagora.si/>.

Readiness of Youth to Continue their Education after their Stay in Residential Care

In the paper, we first present the situation in the field of involvement of young people in education, who have the experience of staying in residential care, regarding which we note that their acquired education is low (completed elementary school or vocational school) and that young people do not receive enough encouragement to be involved in education. In the empirical part, we study the readiness of young people who are still in residential care, but whose departure is approaching, to continue their education even after leaving it. The results of the conducted research show that their readiness for further education is high, while at the same time it is recognized that there is a need to provide support for young people to persist in their education, regarding which we present some proposals for ensuring this in the area of Slovenia.

Keywords: residential care, youth, education, readiness, support